

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	5
1.1. Міжнародні стандарти та законодавство України про захист жертв домашнього насильства.....	5
1.2. Соціальні послуги для жертв домашнього насильства та спеціальні заходи з протидії домашньому насильству.....	9
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ	17
2.1. Вивчення потреб та проблем осіб, які постраждали від домашнього насильства.....	17
2.2. Механізм надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства в Україні.....	21
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	27
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	38
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема домашнього насильства залишається серйозною проблемою у багатьох країнах, включаючи Україну. Це соціальна проблема, яка потребує комплексного підходу та ефективних стратегій щодо попередження, реагування та надання підтримки жертвам насильства. Дослідження цієї теми дозволяє отримати більш глибоке розуміння проблеми та знайти ефективні шляхи її вирішення.

Розуміння правових реалій України щодо надання соціальних послуг особам, що постраждали від домашнього насильства, є надзвичайно важливим. Законодавство України регулює права та захист жертв насильства, але існують питання щодо його ефективності та практичної реалізації. Дослідження теми допоможе виявити прогалини та проблемні аспекти в правовій сфері, а також запропонувати конкретні рекомендації щодо вдосконалення законодавства та забезпечення ефективного захисту прав жертв домашнього насильства.

В цілому, актуальність дослідження даної теми полягає у необхідності зрозуміти, аналізувати та покращувати практику роботи з жертвами домашнього насильства, враховуючи міжнародні стандарти та національні правові норми. Це сприятиме підвищенню ефективності надання соціальних послуг та забезпеченню належного захисту та підтримки постраждалим особам.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Значну увагу питанням надання соціальних послуг особам, які постраждали від домашнього насильства приділяли вітчизняні та зарубіжні вчені: Яремко О. М., Шафранський В. В., Бригадир М. Б., Коваль О. Є., Суханова О. В., Мороз Т. І., Прач О. М., Черниш В. І., Лінда Г. Міллер, Шарлотта Леннохан, Еван Старк та інші.

Мета дослідження - дослідження соціально-правових аспектів захисту і підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства. Виходячи із мети визначимо такі завдання:

- визначити сутність домашнього насильства та його видів;

- дослідити міжнародні стандарти та законодавство України про захист жертв домашнього насильства;
- з'ясувати потреби та проблеми осіб, які постраждали від домашнього насильства;
- проаналізувати механізм надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства в Україні;
- запропонувати шляхи поліпшення надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства.

Об'єктом дослідження є домашнє насильство як соціальне явище.

Предметом дослідження є соціально-правові аспекти захисту та підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше здійснена спроба комплексного дослідження соціально-правових аспектів захисту та підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що висновки дослідження можуть бути корисними в практичній діяльності фахівців соціальних служб; при розробці законодавства; при подальших наукових дослідженнях, написанні статей, а також при викладанні дисциплін таких як: «Соціальна юриспруденція», «Соціальна робота в громаді», «Конфліктологія та медіація» та ін.

Методи дослідження. У роботі використовувались такі методи дослідження: метод аналізу, синтез, порівняльний аналіз, факторний метод, метод моделювання, анкетування.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота, зміст якої викладено на 45 сторінках, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 32 найменувань, містить таблиці і рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Міжнародні стандарти та законодавство України про захист жертв домашнього насильства

В останні десятиріччя різні форми домашнього насильства набули значного поширення і глибокого вкорінення, загрожуючи соціальній та особистій безпеці сучасного суспільства. Насильство між людьми, які є близькими один одному існує стільки, скільки і саме людство, та має дуже давню історію. Наслідки, що виникають внаслідок актів різноспрямованого насильства, значною мірою пов'язані з психічним станом жертв насильства у власних сімейних стосунках. Важливість впливу сімейних стосунків на індивідуальні особливості та розвиток психічних розладів загальновідома, адже саме в сім'ї формуються та інтегруються індивідуальні установки та індивідуальні реакції. Саме сім'я може зробити людину вразливою і впевненою в собі або, навпаки, порушити і нівелювати захисні стратегії та створити підґрунтя для виникнення різних психопатологічних станів.

Виходячи з того, що проблема домашнього насильства є надзвичайно серйозною, Організація Об'єднаних Націй (ООН) розробила рекомендації, що представлені у вигляді модельного законодавства, яке має бути основою для розробки та прийняття національного законодавства державами-членами ООН. Згідно з цими рекомендаціями, законодавство у сфері протидії домашньому насильству має одночасно слугувати кільком цілям. По-перше, захищати жертв насильства; по-друге, запобігати новим випадкам насильства; по-третє, карати осіб, які вчинили домашнє насильство. Модельний закон ООН також перераховує наступні необхідні умови для досягнення цих цілей:

- 1) формування в країні громадської думки та інформування громадськості про події в цій сфері;

2) підтримка жертв насильства та їхніх сімей шляхом створення служб екстреної допомоги для них та їхніх сімей;

3) надання консультацій та психологічної корекції для кривдників, жертв та всіх членів сім'ї;

4) проведення навчання суддів, працівників правоохоронних органів та соціальних працівників у галузях права, прокурорів, відповідальних за ефективну протидію домашньому насильству з метою підвищення рівня їхньої компетентності.

Відповідно до вимог Модельного закону, правоохоронні органи, які реагують факт домашнього насильства, повинні в першу чергу зробити все можливе для забезпечення безпеки жертви насильства, а в процесі судового розгляду відповідач, обвинувачений у вчиненні домашнього насильства, не повинен мати необмеженого контакту з позивачем [6, с. 9].

У рамках сучасного українського законодавства, що регулює питання рівності між чоловіками та жінками, превентивні заходи у випадках домашнього насильства вживаються відповідно до вимог Конвенції Ради Європи [4, с. 86]. У 2011 р. в Стамбулі була підписана Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі - Стамбульська конвенція), яка стала одним із найсучасніших міжнародних інструментів боротьби з домашнім насильством. Стамбульська Конвенція Україною була підписана 7 листопада 2011 р., а ратифікована 20 червня 2022 р. З метою імплементації положень Стамбульської конвенції Верховна Рада України ухвалила закони № 785-VIII від 6 грудня 2017 року «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [20] та №. 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [22] (далі - Закон від 7 грудня 2017 року), прийнято два важливих закони. Згідно першого закону домашнє насильство визнається злочином, а другий закон запроваджує спеціальні заходи для протидії цьому

явищу в українському суспільстві та створює єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства [10, с. 455].

На даний час в ЄС також діє низка директив, що сприяють забезпеченню рівності між жінками та чоловіками, в т. ч. у сфері кримінального правосуддя. Наприклад, права потерпілих були посилені на всіх стадіях кримінального провадження Директивою ЄС, яка впроваджує мінімальні стандарти стосовно прав та захисту жертв домашнього насильства [6].

На сьогоднішній день Законодавство із протидії і запобігання домашнього насильства становить:

1. Кримінальний Кодекс України [15].
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [12].
3. Закон України від 7 грудня 2017 року [22].
4. Закон України «Про медіацію» [25].
5. Закон України «Про охорону дитинства» [26].
6. Закон України «Про соціальні послуги» [27].
7. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» [19].
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [20].
9. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [24].
10. Наказ Генерального прокурора України «Про Департамент захисту інтересів дітей та протидії насильству» [21].

За результатами впровадження вищеперерахованих нормативно-правових актів в Україні створено низку спеціалізованих служб для підтримки жертв домашнього насильства, зокрема притулки для постраждалих, центри медико-соціальної реабілітації, колл-центри з попередження та профілактики домашнього насильства, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.

Україна не несе відповідальності за домашнє насильство на окупованих та непідконтрольних територіях. При цьому постає питання статистики на українській території. У воєнний час ситуація з домашнім насильством ще більше загострюється. Негативні фактори, такі як зниження доходів, втрата житла та безробіття, є основними причинами конфліктів та насильства, а також такі випадки ще більше замовчуються, коли сім'ї опиняються в нових громадах. Опитування, проведене Національною «гарячою лінією» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та сексуальної дискримінації, показало, що 40 з 202 жінок вперше постраждали під час війни. Це досить тривожна цифра, оскільки вона свідчить про те, що кількість жінок, які постраждали від торгівлі жінками, значно перевищує кількість тих, хто не постраждав [16, с. 592-593].

Політика України щодо запобігання та протидії домашньому насильству забезпечує цілісний підхід до боротьби з домашнім насильством, надає всебічну підтримку жертвам та забезпечує ненасильство у приватних стосунках.

Основними напрямками реалізації національної політики щодо запобігання та викорінення домашнього насильства є:

- 1) профілактика домашнього насильства;
- 2) швидке реагування на факт домашнього насильства шляхом запровадження механізмів взаємодії між суб'єктами, які здійснюють необхідні заходи при боротьбі з домашнім насильством;
- 3) надання підтримки та захисту жертвам та відшкодування шкоди, заподіяної насильством у сім'ї;
- 4) ефективне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення винних до відповідальності та корегування їхньої поведінки [22].

Правові норми є важливими інструментами запобігання домашньому насильству та боротьби з ним. Вони допомагають захистити постраждалих і компенсувати їм шкоду, завдану насильством. Сьогодні українське законодавство передбачає великий спектр різних засобів правового захисту

жертв у сферах цивільного, адміністративного та кримінального права, що дозволяє жертвам домагатися справедливості.

Розділ 6 Закону від 7 грудня 2017 [22] року передбачає, що кривдники несуть відповідальність не лише за безпосередні акти домашнього насильства, а також і за порушення вимог відповідних заходів, спрямованих на протидію домашньому насильству. Також в даному розділі передбачені заходи з компенсації для постраждалих осіб у вигляді відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої домашнім насильством. При цьому моральна шкода відшкодовується абсолютно незалежно від матеріальної шкоди та незалежно від її розміру. Однак чинне законодавство поширюється не лише на кривдників; посадові та службові особи також можуть бути притягнуті до відповідальності у разі невиконання вимог Закону від 7 грудня 2017 року [22]. Крім того, постраждалі особи та кривдники мають право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, у порядку, встановленому законом [2, с. 56].

1.2. Соціальні послуги для жертв домашнього насильства та спеціальні заходи з протидії домашньому насильству.

Усі постраждалі від домашнього насильства мають право на безоплатні соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну та правову допомогу [19]. Якщо немає безпосередньої загрози життю або здоров'ю потерпілого, йому також може бути рекомендовано звернутися до наступних установ та організацій. Слід, однак, зазначити, що такі послуги та допомога надаються лише за запитом.

До загальних служб підтримки постраждалих належать такі організації, які також надають підтримку постраждалим:

- 1) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- 2) центри соціально-психологічної реабілітації дітей;

- 3) центри соціальної реінтеграції (дитячі містечка);
- 4) центри соціально-психологічної підтримки;
- 5) центри соціальних служб;
- 6) дитячі притулки;

Спеціалізовані служби підтримки постраждалих включають тимчасові притулки для постраждалих, медико-соціальні реабілітаційні центри для постраждалих, телефонні лінії для попередження та боротьби з домашнім насильством, насильством за ознакою статі та насильством над дітьми. Існують також мобільні бригади, що надають психосоціальну підтримку жертвам, заклади та організації для постраждалих від гендерно зумовленого насильства.

Соціально-психологічна допомога постраждалим особам надається мобільними бригадами безоплатно [14, с. 19].

До основних соціальних послуг, спрямованих на надання допомоги та захист осіб, що стали жертвами домашнього насильства, належать наступні (див. табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Назва соціальної послуги	Короткий опис соціальної послуги	Місце надання соціальної послуги
Інформування з питань домашнього насильства	Надання інформації з питань домашнього насильства, у тому числі переліку та адрес надавачів соціальних послуг, умов їх отримання, тарифів на платні соціальні послуги; надання інформації щодо отримання медичної, правової допомоги, адміністративних послуг та інших видів допомоги, робіт, послуг	За місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома / на вулиці); напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги; поза межами приміщення надавача соціальної послуги через мережу Інтернет; за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку
Консультавання з питань домашнього насильства	Допомога в аналізі життєвої ситуації, пов'язаної із домашнім насильством, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації; психологічне консультування; надання інформації про соціально безпечну поведінку	За місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома); напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги; через мережу Інтернет за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку

Представництво інтересів	Ведення переговорів від імені отримувача соціальних послуг за його дорученням (за бажанням - нотаріально оформленим); сприяння у забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання / перебування, встановленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо; допомога в забезпеченні технічними засобами реабілітації	Напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги; за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг (крім вулиці)
Надання притулку	Надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни; організація збереження особистих речей; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями, службами	Стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги
Екстрене (кризове) втручання	Перша психологічна допомога; консультування; інформування; представництво інтересів; допомога в організації отримання безоплатної правової, невідкладної медичної допомоги, притулку тощо	За місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (в тому числі вдома); у приміщенні надавача соціальних послуг; за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці
Соціально-психологічна реабілітація	Короткотермінове проживання, проведення психологічного консультування та психолого-педагогічної корекції; сприяння в отриманні освітніх послуг; здійснення трудової адаптації; інформування та/або консультування; представництво інтересів; розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; надання допомоги в отриманні медичних послуг; повернення дитини до біологічної родини	Стаціонарно або напівстаціонарно в приміщенні надавача

Примітка. Складено автором самостійно на основі [23]

Дана таблиця ґрунтована на Класифікаторі соціальних послуг [23]. Пропонуємо таблицю для використання у просвітницькій і освітній діяльності з метою підвищення обізнаності різних груп населення про соціальні послуги для жертв домашнього насильства.

Також слід зауважити, що боротьба з домашнім насильством та подолання його наслідків – це не тільки робота, проведена безпосередньо с жертвою та надання їй необхідних соціальних послуг. Існує ще інша сторона конфлікту – кривдник, з яким теж необхідно провести профілактичну роботу з метою попередження настання аналогічних випадків в майбутньому. Саме тому були створені та впроваджені спеціальні заходи з протидії домашньому насильству.

Спеціальні заходи, спрямовані на протидію домашньому насильству передбачені главою 5 Закону України від 7 грудня 2017 року [22].

До спеціальних заходів з протидії домашньому насильству належать:

- 1) термінові заборонні приписи для правопорушників;
- 2) обмежувальні приписи щодо правопорушників;
- 3) взяття правопорушника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення правопорушника на проходження колекційної програми для кривдників.

Слід зауважити, що Законом України про соціальні послуги [27] передбачений обов'язок проходження корекційних програм для кривдників і, відповідно, одним із ефективних засобів захисту потерпілих від домашнього насильства є те, що Кримінальним Кодексом [15] та Кодексом про адміністративні правопорушення [12] передбачено настання адміністративної та кримінальна відповідальності за невиконання обмежувальних приписів, термінових заборонних приписів та корекційних програм.

Терміновий заборонний припис стосовно людини, яка є кривдником – це спеціальний захід проти домашнього насильства, який застосовує відповідний підрозділ Національної поліції України до правопорушника, якщо існує пряма

загроза життю чи здоров'ю потерпілого для того, щоб якнайшвидше припинити домашнє насильство та запобігти його повторенню.

Обмежувальний припис щодо правопорушника – це захід, який тимчасово обмежує права або покладає обов'язки на особу, яка вчиняє домашнє насильство, який виноситься судом з метою забезпечення безпеки потерпілого.

Профілактичний облік кривдників та профілактична робота з кривдниками - це організовані та практичні заходи, що здійснюються уповноваженими підрозділами Національної поліції України щодо виконання тимчасових обмежень прав та обов'язків, покладених на кривдників у зв'язку з вчиненням домашнього насильства, з метою контролю за поведінкою кривдників та запобігання повторному вчиненню домашнього насильства.

Єдиними конкретними заходами, які застосовуються працівниками поліції для протидії домашньому насильству, є винесення термінового заборонного припису стосовно особи, яка вчинила насильство, постановка на облік особи, яка вчинила насильство, та проведення профілактичної роботи з особою, яка вчинила насильство.

Направлення кривдників на корекційні програми для кривдників здійснюється за результатами оцінки ризиків і має на меті допомогти їм змінити насильницьку поведінку, виробити нові неагресивні психологічні моделі поведінки в міжособистісних стосунках, взяти на себе відповідальність за власну поведінку та її наслідки, в т. ч. у вихованні дітей, а також не дискримінувати жінок і чоловіків у їхніх соціальних ролях та обов'язках.

Найбільш прийнятною моделлю роботи з кривдниками є когнітивно-поведінковий підхід у поєднанні з гендерним аналізом. Ця модель сьогодні широко використовується на практиці [14, с. 23].

Когнітивно-поведінкові або психолого-педагогічні підходи розглядають насильство як набуту поведінку, а не як результат особистої патології, стресу, зловживання алкоголем або проблем у стосунках. Цей підхід спрямований на виховання взаємної поваги і вимагає від чоловіків брати на себе відповідальність за свою поведінку в минулому і вибір у майбутньому. Він вимагає постійної

уваги в групі та досвідчених тренерів, які можуть допомогти кривдникам подолати проблему заперечення та мінімізації наслідків насильства, а також використовувати групову динаміку для досягнення змін.

Гендерний аналіз спрямований на подолання системи переконань, яка переконує чоловіків-кривдників у тому, що вони мають право домінувати над жінками в міжособистісних стосунках. Якщо цю систему переконань не змінити, чоловіки можуть перейти від фізичного насильства до психологічного, змушуючи жінок і дітей продовжувати жити в страху.

У 2009 р. Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту спільно з координатором проекту ОБСЄ та за участю членів міжвідомчої робочої групи розробило «Програми корекційної роботи з особами, які вчинили домашнє насильство, та основні засади їх реалізації» в рамках проекту з протидії домашньому насильству.

Наступним кроком є організація 12 навчальних курсів для понад 330 експертів, які працюють з людьми, які вчиняють акти домашнього насильства, в усіх регіонах України.

Психологи та соціальні працівники були залучені до виконання виїзних корекційних програм, вони отримали інформацію щодо виявлення психологічних особливостей осіб, які вчиняють насильницькі дії в сім'ї, а також навичок і можливостей професійного впливу на них для корекції їхньої агресивної поведінки.

Особи, які вчинили домашнє насильство, розвивають такі навички: контролювати свої емоції; вербально виражати свої почуття; аналізувати своє ставлення до сім'ї; формувати особистісні ресурси, які дають змогу визначати нові можливості для піклування про себе та інших; створювати відкритість у взаємовідносинах між дорослими та дітьми; навчатися конструктивним поведінковим реакціям; використовувати соціально прийнятні форми поведінки; розвивати комунікативні навички, навички самоконтролю та ефективних взаємодій [17, с. 45-47].

Вище ми навели приклади профілактичних заходів та соціальних послуг як для постраждалих від домашнього насильства, так і для кривдників. Також вважаємо за необхідне визначити роль медіації в боротьбі з випадками домашнього насильства. Сьогодні важливо працювати в рамках соціальної політики України, щоб інформувати суспільство про медіацію як соціальну роботу [22, с. 633]. «Медіація в кримінальних справах» також часто використовується в теорії та практиці запобігання домашньому насильству. Медіація є частиною відновного правосуддя і являє собою сучасний теоретичний підхід та практику роботи з конфліктами та злочинністю. В основі цього підходу лежить те, що всі спори, правопорушення та злочини вимагають від винуватця вчинення дій, спрямованих на відшкодування потерпілому завданої шкоди.

16 листопада 2021 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про медіацію» [25]. Імплементация цього документа була тривалим і дуже складним процесом. Прийняття закону, що встановлює обов'язкові правила у сфері правового регулювання процедури медіації, є важливим для всіх учасників відповідних суспільних відносин, у т. ч. кримінальних. Обґрунтуванням застосування медіації у кримінальному провадженні в Україні є включення до нового Кримінального процесуального кодексу України [15] положення про можливість укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим.

Загалом медіація між кривдниками та жертвами домашнього насильства має багато переваг і недоліків. Багато з них необхідно враховувати в кожному конкретному випадку, коли органи влади вирішують, чи передавати справу на медіацію, і коли медіатор вирішує, чи братися за неї. Медіатори, які бажають працювати в цій сфері, повинні пройти спеціальну підготовку з медіації в кримінальних провадженнях, на додаток до вимог, викладених у чинному законодавстві. Медіатор повинен вміти взаємодіяти з правопорушником, зберігаючи при цьому «нейтральну позицію» щодо того, як боротися з психологічною кризою жертви злочину і як підготуватися до спільної медіації з кривдником. Важливим аспектом є те, що до медіації між жертвою злочину та

кривдником доцільно залучати двох медіаторів, принаймні один з яких має психологічну освіту. Перед тим, як виступати медіаторами у цій сфері, особи, які пройшли відповідний курс, повинні спостерігати кілька реальних сесій медіації між потерпілим та кривдником за участю професійного медіатора та підписати всі угоди про конфіденційність [8, с. 130-132].

Отже, можемо зробити висновки про те, що соціальні послуги для жертв домашнього насильства в Україні активно розвиваються і включають кризові центри, притулки, гарячі лінії, а також психологічну та юридичну допомогу. Спеціальні заходи з протидії домашньому насильству зосереджені на превентивних програмах, освітніх кампаніях, підвищенні кваліфікації фахівців та міжвідомчій співпраці. Незважаючи на позитивні зрушення, система потребує подальшого вдосконалення для забезпечення більш ефективного захисту та підтримки жертв насильства.

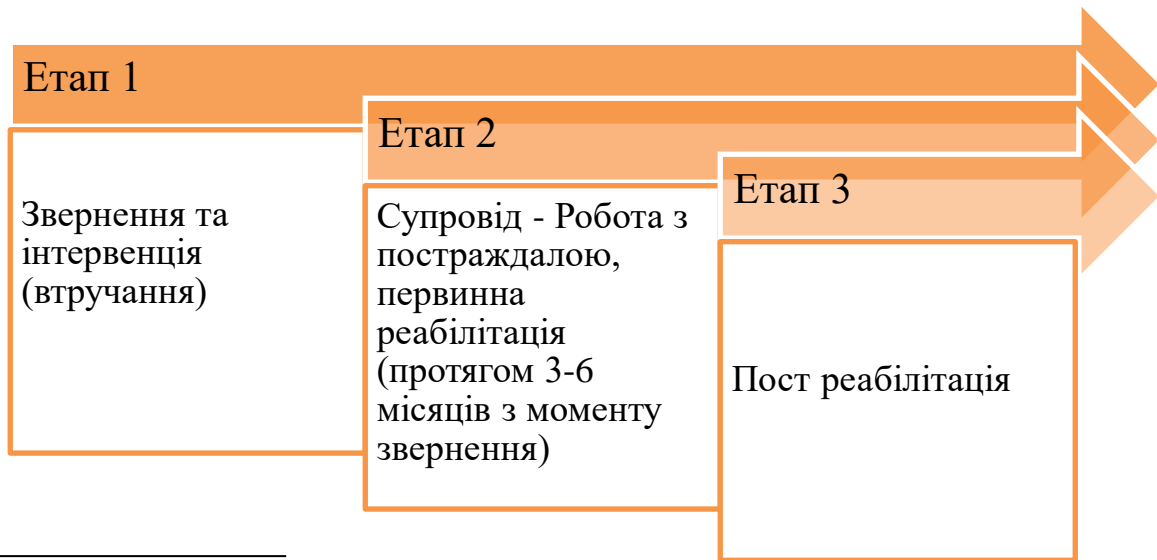
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Вивчення потреб та проблем осіб, які постраждали від домашнього насильства

Щороку в Україні надходить понад 100 тисяч заяв і повідомлень про злочини, пов'язані з домашнім насильством. Наприклад, у 2023 р. до Національної поліції надійшло понад 291 тисяч таких повідомлень. І це не просто цифри, за кожним із цих звернень стоять конкретні жертви – жінки, чоловіки та діти, які потребують захисту та підтримки. Конвенція Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством (або Стамбульська конвенція), заснована на передовому досвіді, відіграє особливу роль у покращенні верховенства права України у сфері запобігання та боротьби з цими явищами. Враховуючи її положення, прийнятий у 2017 р. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [22], передбачає надання підтримки та захисту постраждалих. Для того, щоб жертви домашнього насильства отримали максимальну допомогу, в центрі уваги всіх заходів, що вживаються, мають бути права, потреби та безпека постраждалої особи. Це означає, що якщо жертва перебуває під загрозою триваючого або повторного насильства, її захисту та підтримці необхідно приділяти першочергову увагу.

Захист і підтримка жертв включає швидке втручання поліції, припинення насильства, захист жертв і підтримку жертв з боку неурядових організацій, офісів і центрів правової допомоги, прокуратури, судових органів (доступ до правосуддя), притулків, загальної підтримки жертв і спеціалізованих служб, таких як телефонні лінії довіри, а також надання необхідної медичної допомоги, надання психологічних, соціальних та юридичних послуг та підтримки[3, с. 227].

Робота з людиною, яка постраждала від домашнього насильства, є тривалим і складним процесом, який включає в себе певні етапи. Прийнято виділяти наступні етапи роботи з постраждалими від домашнього насильства: (див. рис. 2.1)

Примітка. Складено автором самостійно на основі [3]

Рис. 2.1 Етапи роботи з постраждалими від домашнього насильства

Етап 1. Звернення та інтервенція (втручання)

Основними потребами на цьому етапі є:

- оперативне реагування та своєчасна підтримка, щоб не погіршити ситуацію (не залишити жертву наодинці з кривдником);
- захист життя та здоров'я жінок і дітей, забезпечення безпечного місця, ізоляція від кривдника, термінові заборонні приписи, медична допомога;
- забезпечення доступу до інших послуг, перенаправлення та (за можливості) переведення до притулку;
- документування випадку.

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини, коли потерпілі відкликають свою скаргу, працівники поліції зобов'язані оцінити серйозність ситуації, щоб знайти відповідне рішення та провести всебічний аналіз ризиків, з якими їм доводиться жити.

Правове значення цього рішення ЄСПЛ полягає в тому, що воно фактично запропонувало аргументаційну матрицю для національних судів у справах про домашнє насильство, а головне - це важливе нагадування про захист прав людини та основоположних свобод, про те, що суди повинні надавати пріоритет праву жінок на життя та фізичну і психічну недоторканність над правами кривдників, а також про те, що гендерно зумовлене насильство не повинно бути. Це ще одне нагадування про те, що причини насильства мають бути викорінені [12, с. 9].

Етап 2. Супровід - Робота з жертвою насильства та її первинна реабілітація (протягом 3-6 місяців з моменту звернення)

На цьому етапі основними потребами постраждалих є:

- юридична підтримка (підготовка різних документів, розлучення, аліменти, права власності);
- соціальна підтримка, збір потреб;
- психологічна підтримка (стабілізація емоційного стану, терапія);
- підтримка дітей;
- захист (жертви часто піддаються переслідуванням);
- медична та косметична допомога (за потреби);
- задоволення соціально-побутових потреб (житло, їжа, одяг, взуття);
- оформлення виплат, взаємодія з державними органами (поліцією, соціальними працівниками, службами у справах дітей).

Надаючи допомогу жертвам психологічного насильства, важливо роз'яснити їхні основні права: право на недоторканність, право на честь, право довіряти своїм почуттям, право сказати «ні» дорослим, право розповісти близьким про те, що сталося, якщо їм соромно або їх відкидають, право на допомогу.

Загальні види психологічної допомоги жертвам психологічного насильства:

- психологічна профілактика. Передбачає популяризацію рівноправних і ненасильницьких форм спілкування між людьми. Йдеться про позитивні

прикладі людських стосунків та конструктивні форми вирішення конфліктних і кризових ситуацій;

- психологічна просвіта. Це відбувається безпосередньо в процесі консультування та через поширення знань і матеріалів на конференціях, семінарах, тренінгах, лекціях;

- психодіагностика. Вона передбачає виявлення проблем та інших психологічних ознак за допомогою спеціально розроблених методик, анкет, тестів і практичних вправ;

- психологічна консультація. Це психологічна допомога людям, стан яких на межі виходу з норми;

- психотерапія. Психотерапія спрямована на вирішення глибинних проблем і глибоку трансформацію особистості людини;

- психіатрія. Це вид медичної допомоги з використанням лікарських засобів. Також використовує гуманістичні психіатричні методи лікування людей не як пацієнтів, а як людей з іншим світоглядом і передбачає обмежене використання медикаментів;

- психокорекція. Це метод відновлення як емоційних станів, так і особистісних характеристик до нормального стану. Як варіант, нові, раніше не використовувані методи міжособистісного спілкування, розвиток нових і різних навичок [5, с.24-25].

Етап 3. Пост реабілітація

На цьому етапі жертва потребує:

- ресоціалізації;
- участі в економічному та соціальному житті;
- необхідне працевлаштування;
- моніторинг стану здоров'я, розрив «кола насильства» (припинення насильницьких стосунків і не потрапляння в насильницькі стосунки знову) [1, с.9-10].

2.2. Механізм надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства в Україні

Ефективна підтримка постраждалих від домашнього насильства залежить від розуміння причини насильства, його наслідків, а також від наявності якісних базових послуг у громаді, які мають ґрунтуватися на правах, потребах та безпеці громадян.

Надання якісних базових послуг повинно враховувати принципи надання базових послуг людям, які пережили насильство. Ці принципи викладені в Глобальній програмі ООН з надання базових послуг людям, які постраждали від насильства, і виглядають наступним чином:

- надавати пріоритет безпеці при наданні допомоги, щоб запобігти майбутній шкоді;

- підхід, заснований на правах людини, який визнає, що насильство є фундаментальним порушенням прав людини, включаючи право на життя та свободу від насильства, і тому постраждалі повинні бути поважані в першу чергу та захищені в своїх правах;

- сприяння рівності жінок та чоловіків у суспільстві - визнає першочергову важливість гендерної нерівності та дискримінації як основної причини та наслідку насильства щодо жінок та дівчат і закликає до гендерно-чутливої політики та практики у наданні послуг;

- надання послуг з урахуванням культурних та вікових особливостей - послуги мають бути адаптовані до індивідуальних особливостей та життєвого досвіду людей, а також їхнього віку, культури, гендерної ідентичності, національності, сексуальної орієнтації та мовних уподобань;

- підхід, що орієнтується на потерпілих, ставить права, потреби та бажання людей в центр підтримки. Він передбачає розгляд усіх потреб постраждалих, різних ризиків, наслідків рішень і дій, а також спроможність послуг адаптуватися до конкретних потреб кожної людини;

- притягнення осіб, які вчинили домашнє насильство, до відповідальності. Цей принцип вимагає доступу до послуг для ефективного притягнення винних

до відповідальності, забезпечуючи при цьому справедливість судового розгляду [28, с.37-38].

Майже 40 років існування та розвитку послуг для постраждалих від домашнього насильства в країнах світу сформували основні напрямки та підходи до реалізації таких програм. Усі ці програми мають свої переваги та обмеження, деякі з них можуть бути застосовані лише в ситуаціях низького ризику, а деякі потребують спеціальних приміщень та обладнання [29, с. 26]. Тому пропонуємо короткий огляд основних методів надання допомоги постраждалим від домашнього насильства:

1. Шелтер - притулок для постраждалих, ізоляція кривдників.

Алгоритм реагування на інциденти та взаємодії суб'єктів при виявленні постраждалих від насильства визначено згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [24].

Отже, особу до притулку можуть направити:

- структурні підрозділи місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання домашньому насильству;
- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та підлітків;
- підрозділи органів Національної поліції;
- мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам;

Для захисту постраждалих осіб, які перебувають у притулках, постраждалі особи не мають можливості звернутися безпосередньо до притулку, оскільки інформація про місцезнаходження таких закладів приховується.

Постраждалі особи можуть звернутися за необхідними послугами та допомогою, у т. ч. щодо можливості влаштування до притулку, до організацій, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Якщо до притулку направляють матір (або опікуна) з дитиною, таку постраждалу особу розміщують у притулку та негайно (протягом однієї доби) повідомляють про це відповідний підрозділ служби у справах дітей та Національної поліції.

Притулки для постраждалих осіб є засобом захисту осіб, які зазнали або можуть зазнати насильства, від будь-яких нападів або зловживань з боку кривдника. Притулки створюють спеціальний простір, де постраждалі можуть покращити своє здоров'я та загальний стан, знайти притулок та бути в безпеці. У притулках постраждалі знаходять сили для покращення свого життя і можуть обговорити свій досвід з однолітками та професіоналами, що є способом надання подальшої підтримки [18, с.17-18].

2. Консультаційні послуги для постраждалих від домашнього насильства.

Найбільш доцільною є практика надання разових або регулярних консультацій самими постраждалими (за підтримки фахівців соціальної сфери), спрямованих на ефективне вирішення проблем. Постраждалі особи можуть отримати необхідну інформацію та послуги, звернувшись до відповідних організацій, що надають послуги, зокрема:

- державні (муніципальні) служби соціального захисту населення;
- Служби підтримки сімей, які постраждали від насильства у відділках поліції
- служби у справах дітей;
- психологічні та юридичні консультації;
- неурядові організації, що надають послуги сім'ям зі складними життєвими обставинами (у т. ч. з насильством);

В рамках амбулаторних послуг:

- розробляються індивідуальні плани підтримки постраждалих осіб та їхніх сімей;
- визначається потреба у кризовому втручанні та вирішується питання про направлення постраждалої особи до притулку;

- надається підтримка сім'ї;
- підтримується незалежність та самостійність постраждалих;
- надається необхідний комплекс соціальної, психологічної та юридичної підтримки.

Останнім часом спеціальні інтернет-ресурси для жертв насильства виконують функцію консультаційних центрів, де вони можуть отримати необхідну інформацію та відповіді на свої запитання, дізнатися про свої права та прийняти рішення щодо подальших дій. Такі сайти мають захищені IP-адреси (щоб контролюючі особи не могли відстежити, які ресурси відвідували жертви) та «тривожну кнопку», яка дозволяє миттєво закрити інформаційне вікно, якщо їм загрожує небезпека.

Консультаційні центри повинні формувати регіональні або національні мережі, які працюють за єдиним набором стандартів і надають послуги жертвам незалежно від того, де вони проживають [29, с. 30-31].

3. Гарячі лінії.

За порадою та допомогою можна звернутися до наступних організацій

- Національна безкоштовна «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації 0 800 500 335 або 116 123.

- Урядова «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства 15-47.

- Національна дитяча «гаряча лінія» 0 800 500 225 або 116 111.

Консультанти «гарячої лінії» надають інформацію про:

- існуючі проблеми насильства в суспільстві та способи захисту своїх прав;
- надають професійну соціальну, психологічну, правову (в т. ч. судову) підтримку;

- консультують щодо порушень прав дітей (втягнення дітей у проституцію, порнографію, насильство над дітьми) та шляхів їх вирішення;

- телефони дільничних інспекторів поліції [9].

4. Сімейна (подружня) психотерапія та консультування, сімейна медіація.

Як робота безпосередньо з людьми, психологічне консультування спрямоване на вирішення цілого ряду психологічних проблем, що пов'язані з міжособистісними труднощами, де головним засобом впливу є певна форма бесіди.

Даний формат бесіди часто використовується як в психотерапії, так і під час психокорекційної роботи. Однак, якщо консультування в першу чергу спрямоване на те, щоб допомогти людині покращити її міжособистісні стосунки з іншою людиною, то психокорекційний вплив вирішує ті глибинні проблеми людей в їхніх взаємовідносинах, які лежать в основі більшості життєвих труднощів і конфліктів [30, с. 24].

5. Корекційні програми для кривдників.

Ті соціальні заходи метою яких є насамперед вплив на кривдників, мають на меті переформування їхньої поведінки на таку, що включає повагу до особистості інших членів сім'ї та їхньої людської гідності шляхом вжиття відповідних превентивних чи каральних заходів та реалізації програм психологічної корекції. Запорукою ефективною корекції поведінки кривдників є співпраця з жертвою, її реабілітація та інтеграція в суспільство. З цією метою використовуються місцеві ресурси для створення середовища підтримки та допомоги із залученням фахівців центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та підлітків, служб у справах дітей, кризових центрів та громадських організацій.

Функція корекції та реабілітації для осіб, які вчинили домашнє насильство, полягає у зміні та покращенні їхніх особистісних і фізичних якостей, особливостей їхнього життя та створенні умов для розвитку потенційних можливостей [17, с. 40].

Отже, наразі надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства в Україні демонструє значний прогрес, але також виявляє необхідність подальших удосконалень. Розроблені законодавчі акти та нормативні документи забезпечують правову базу для підтримки постраждалих. Впроваджуються спеціальні заходи, спрямовані на протидію домашньому насильству, включаючи превентивні програми, освітні кампанії та підвищення кваліфікації фахівців.

Незважаючи на позитивні зміни, існують виклики у забезпеченні повного доступу до послуг у всіх регіонах, а також у координації між різними установами та організаціями. Подальша робота має бути спрямована на покращення якості та доступності соціальних послуг, а також на зміцнення міжвідомчої співпраці для ефективного реагування на випадки домашнього насильства.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Нами було здійснено дослідження, елементом якого стало опитування (додаток А). Для проведення опитування було розроблено анкету, яка містить 8 розділів із питаннями, що стосуються особистої інформації, досвіду роботи, розуміння та роботи з постраждалими від домашнього насильства, а також участі в конференціях та навчальних заходах. Анкету було розповсюджено серед фахівців, які працюють у сфері психотерапії та консультування.

Участь в опитуванні взяли особи різного віку, статі та місця проживання. Основна маса респондентів проживає в міських районах, що пояснює їх легший доступ до професійного навчання та відповідних ресурсів.

Більшість респондентів отримали свою освіту в університетах (60%) та інститутах (25%). Курси професійного навчання обрали 10%, інші способи навчання – 5%.

Щодо досвіду роботи, 40% респондентів мають понад 3 роки досвіду, 35% – 1-3 роки, і 25% мають менше 1 року досвіду роботи з постраждалими від домашнього насильства.

Поняття «домашнє насильство» включає в себе всі зазначені форми (фізичне, емоційне, фінансове, сексуальне) для 93% респондентів.

Досвід роботи з постраждалими від домашнього насильства варіюється: 30% мають значний досвід, 40% – помірний, 20% – деякий, але невеликий, і 10% не мають жодного досвіду.

Слід зауважити, що 45% респондентів вважають парну психотерапію дуже ефективною, 35% – ефективною, 15% – середньою, 5% – не дуже ефективною.

Найпоширеніші методи роботи з парами: когнітивно-поведінковий підхід (40%), системний підхід (30%), гуманістичний підхід (20%), психодинамічний підхід (10%).

Поняття «родинна медіація» асоціюється з процесом вирішення конфліктів з участю третьої сторони для 50% респондентів, мирним вирішенням суперечок у сім'ї для 30%, та спільною роботою над вирішенням проблем для 20%.

Переваги родинної медіації: сприяння комунікації (40%), прозорість та відкритість (30%), активна участь всіх сторін (20%).

50% респондентів відвідували національні конференції, 30% – міжнародні конференції, 10% – семінари, 10% – вебінари.

Теми, які зацікавили респондентів для майбутніх конференцій: профілактика домашнього насильства (35%), роль сім'ї в попередженні насильства (30%), ефективні методи реагування на випадки насильства (25%).

При виявленні випадків домашнього насильства, респонденти найчастіше вживають всіх вищеназваних заходів: надання психологічної підтримки, збір доказів, відсторонення насильника, повідомлення поліції (60%).

Потреби та ризики визначаються шляхом бесіди з жертвою (40%), оцінки сімейної ситуації (30%), врахування історії насильства (20%), участі професіоналів (10%).

Доступні ресурси та послуги у регіонах респондентів включають: притулки для жертв (30%), гарячі лінії (25%), консультативні служби (20%), психологічну підтримку (15%), юридичну допомогу (10%).

На основі результатів опитування нами пропонується:

- Покращення освітніх програм: Враховуючи значну частку респондентів з університетською освітою, важливо включати в навчальні програми більш детальне вивчення методів роботи з постраждалими від домашнього насильства.

- Розширення доступу до професійних ресурсів: Забезпечити рівний доступ до ресурсів та послуг для жертв насильства у різних регіонах, особливо у віддалених районах.

- Підвищення кваліфікації: Організувати регулярні семінари та вебінари, присвячені ефективним методам реагування на випадки насильства, з особливим акцентом на профілактику та роль сім'ї.

- Розвиток родинної медіації: Впроваджувати програми родинної медіації, які сприяють відкритому спілкуванню та активній участі всіх сторін у вирішенні конфліктів.

- Посилення співпраці: Налагоджувати тіснішу співпрацю між консультантами, психологами, соціальними працівниками та правоохоронними органами для забезпечення комплексної підтримки жертв насильства.

Україна значно зміцнила свою правову базу для протидії домашньому насильству. Прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [22] та внесення відповідних змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Цивільного процесуального кодексів України уможливили притягнення до відповідальності осіб, які вчинили домашнє насильство, та застосування спеціальних заходів для боротьби з ним. Україна досягла значного прогресу в криміналізації домашнього насильства, а також примусових абортів, стерилізації, примусових шлюбів і каліцтв. Однак поправки стосуються лише злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, і не охоплюють такі дії, як переслідування та домагання, які є проявами гендерно зумовленого насильства.

Важливими кроками вперед стали також використання термінових і обмежувальних приписів та направлення кривдників на проходження програм, але фактична реалізація цих заходів залишається під питанням. Основною проблемою є людський фактор. Важливою проблемою застосування спеціальних заходів працівниками поліції та суддями є те, що їхні особисті стереотипні погляди на проблему домашнього насильства іноді впливають на їхні рішення, а також призводять до неправильного тлумачення закону. Щоб проілюструвати це, наведемо наступний приклад. Заявниця звернулася із заявою про видачу обмежувального припису проти свого чоловіка, який протягом кількох років неодноразово застосовував до неї фізичне, психологічне та фінансове насильство у присутності їхніх дітей, що було підтверджено відповідним поліцейським звітом. У письмовому рішенні зазначено, що заявниця тривалий час продовжувала вірити обіцянкам кривдника щодо покращення ситуації,

налагодження сімейної атмосфери та гармонійного життя дітей, посиляючись на те, що кривдник не лише припинив насильство, але й відреагував на нього більш частими та жорстокими актами агресії, і що заявниця була змушена звернутися до суду з цією заявою про видачу обмежувального припису щодо свого чоловіка, оскільки не могла більше терпіти систематичне насильство з його боку, а неодноразові заяви в поліцію не дали жодних результатів. Встановивши ці факти, суд відмовив у видачі обмежувального припису. Він постановив, що, хоча докази в матеріалах справи дають підстави для видачі обмежувального припису на прохання особи, заходи, про які просила заявниця, не можуть бути застосовані в цьому випадку, оскільки квартира, в якій заявниця просила заборонити кривднику перебувати і наближатися до неї на відстань менше ніж 100 метрів, належить кривднику на праві приватної власності. Тому суд доходить висновку, що, з огляду на непорушність принципу права власності, не можна заборонити власнику квартири наближатися і входити в квартиру. При цьому повністю ігнорується вимога українського законодавства про те, що права потерпілого мають пріоритет. Тому належна підготовка фахівців, як того вимагає ст. 15 Конвенції, велике значення, оскільки вона забезпечує можливість в повній мірі користуватися своїми правами потерпілим від домашнього насильства [13, с. 67-68].

Ще одним важливим кроком для України у зміцненні правової бази щодо домашнього насильства є ратифікація Стамбульської конвенції, що підтверджується наступними аргументами:

1. Конвенція високо оцінена впливовими лідерами держав та міжнародних організацій, позиція та погляди яких є для України важливими.

2. Конвенція, не лише встановлює правові зміни до імплементації міжнародних договорів та вимог щодо їх імплементації, але також забезпечує основу для їх дотримання та виконання.

3. Ратифікація Конвенції Радою Європи є важливим кроком у євроінтеграційному процесі, спрямованому на гармонізацію національних

підходів і політики з практикою найбільш успішних європейських країн у боротьбі з насильством щодо жінок.

4. Ратифікація забезпечує створення універсальної правової бази для попередження та боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством і, таким чином, є важливим кроком до гармонізації законодавства України з європейськими стандартами та до європейської інтеграції.

5. Підтримує нератифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством, яка сприяє поведінці Росії, вжиття належним чином заходів, спрямованих на ослаблення міжнародної правової системи та дискредитацію міжнародних організацій включно з Радою Європи.

6. Конвенція допомагає захистити українських жінок і чоловіків за кордоном (там, де українське законодавство не поширюється).

Вважаємо за необхідне зауважити те, що в Україні зараз є популярною думка стосовно того, що Стамбульська конвенція вказує на те, що застосування медіації є неприпустимим у справах щодо домашнього насильства. Фактично, Конвенція не вимагає від держав суворо забороняти використання альтернативних методів вирішення спорів у випадках домашнього насильства, але вона містить застереження: у випадках домашнього насильства в обов'язковому порядку медіація не застосовується [31, с. 164].

Незважаючи на позитивні зміни в законодавстві, Україна потребує посилення соціальної профілактики домашнього насильства. Тому необхідно активно привертати увагу громадськості та представників усіх верств суспільства до проблеми домашнього насильства, формувати національну гендерну культуру для запобігання насильству в усіх його формах, інформувати про установи та організації, до яких можна звернутися у випадку насильства, співпрацювати з жертвами домашнього насильства та притягати кривдників до відповідальності.

Система ювенальної юстиції потребує подальшого розвитку. Тому Наказом Генерального прокурора України № 376 від 13 серпня 2020 р. [21] було

затверджено Положення про Управління захисту інтересів дітей та протидії насильству Генеральної прокуратури України. Відповідно до покладених на нього завдань департамент робить значний внесок у розвиток ювенальної юстиції [7, с. 380].

Практика показує, що, незважаючи на заходи, які вживаються для реалізації відповідного законодавства, не існує достатньо ефективної системи запобігання домашньому насильству. Тому необхідно об'єднати зусилля всіх науковців, державних службовців та представників органів державної влади, причетних до попередження домашнього насильства, та спрямувати їх на вдосконалення діяльності з попередження домашнього насильства.

Основні напрямки вдосконалення роботи дільничних інспекторів міліції з попередження домашнього насильства можна поділити на внутрішні та зовнішні, кожен з яких, у свою чергу, можна поділити на правові та організаційні.

Зовнішній напрям удосконалення роботи дільничних інспекторів поліції з попередження домашнього насильства не пов'язаний безпосередньо з діяльністю самих дільничних інспекторів поліції. Розглядаючи шляхи вдосконалення роботи дільничних інспекторів поліції з попередження домашнього насильства, необхідно враховувати, перш за все, стан правопорядку в країні в цілому та в даному регіоні, а також деякі економічні, соціальні, політичні та інші умови, що впливають на нього.

Правова складова зовнішньої орієнтації включає в себе вдосконалення законодавства, що регулює питання запобігання домашньому насильству, а також розробку чітких механізмів контролю за дотриманням цього законодавства. Крім того, заслуговує на увагу ідея про необхідність переходу від карального правосуддя (хоча покарання не передбачено як мета в КУпАП, існуюча система правосуддя спрямована на покарання кривдників за рахунок інтересів жертв і кривдників) до відновного правосуддя. Відновне правосуддя - це новий напрям, який не скасовує правосуддя, а робить його відновлювальним, використовуючи певні методи вирішення конфліктних ситуацій; відновний підхід до вирішення проблеми домашнього насильства може призвести до

фізичного та емоційного зцілення постраждалої особи, нормалізації стосунків між постраждалою особою та кривдником, участі кривдника у відшкодуванні завданих збитків ініціації, а також може сприяти залученню громади до вирішення проблеми домашнього насильства.

Відновне правосуддя базується на двох ключових принципах:

1. Перший стосується завданої шкоди. Реалізація цього принципу передбачає два напрямки: перший стосується жертв, тобто жертви та їхні потреби мають бути в центрі правосуддя, оскільки саме їм було завдано шкоди. Другий полягає в тому, що злочинці повинні нести відповідальність за заподіяну шкоду. Необхідно заохочувати злочинців визнати свою провину та відповідальність за заподіяну шкоду.

2. Другий фундаментальний принцип відновного правосуддя - це «принцип участі». В основі даного принципу полягає те, що жертви, кривдники та суспільство повинні відігравати певну роль у цьому процесі. Держава повинна не стояти нагорі і здійснювати правосуддя над кривдниками, змушуючи їх захищатися, а краще, щоб держава брала участь у цьому процесі разом з жертвами та кривдниками [11, с.163-164].

Таким чином, шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення надання соціальних послуг постраждалим від домашнього насильства можна узагальнити наступним чином

- Нормативно-правова база: законодавство, що регулює захист жертв домашнього насильства, потребує перегляду та оновлення. Це може включати вдосконалення визначення насильства, розширення прав і гарантій жертв, встановлення відповідальності за порушення прав жертв і забезпечення ефективних механізмів захисту.

- Інтеграція стандартів: важливо інтегрувати міжнародні стандарти в національне законодавство. Це забезпечить відповідність українського законодавства міжнародним стандартам і надасть потерпілим належний рівень захисту та допомоги.

- Забезпечення доступу до правової допомоги: важливо забезпечити жертвам домашнього насильства доступ до якісної безоплатної правової допомоги. Це може включати розширення мережі безкоштовних юридичних центрів, фінансову підтримку правової допомоги та навчання юристів у сфері домашнього насильства.

- Розробка протоколів та процедур: слід розробити чіткі процедури та протоколи роботи з жертвами домашнього насильства. Це включає створення механізмів реєстрації, оцінки ризиків, надання тимчасового притулку, психологічної та медичної допомоги.

- Фінансування: Надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства потребує належного фінансування. Необхідно виділити достатні ресурси для розвитку та підтримки центрів підтримки, соціальних служб та інших організацій, що працюють з постраждалими від домашнього насильства. Це забезпечить якісну та доступну соціальну підтримку.

- Міжсекторальна співпраця: Важливо підтримувати інтеграцію та співпрацю між різними секторами, такими як правоохоронні органи, соціальні служби, організації охорони здоров'я та неприбуткові організації. Це забезпечить комплексний підхід до захисту постраждалих від домашнього насильства та скоординовані дії для надання ефективної підтримки.

- Підвищення рівня освіти та обізнаності: велику увагу слід приділяти підвищенню рівня освіти та обізнаності фахівців, які працюють з постраждалими від домашнього насильства. Необхідно розробити навчальні програми, семінари та тренінги для підвищення рівня знань і навичок у цій сфері. Крім того, важливо проводити просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності населення про домашнє насильство та належне реагування на нього.

Усі ці заходи спрямовані на забезпечення належного захисту, підтримки та реабілітації жертв домашнього насильства. Удосконалення нормативно-правової бази та практичних механізмів надання соціальних послуг є важливим кроком на шляху до забезпечення належного захисту та підтримки жертв домашнього насильства. Це дозволить зменшити негативний вплив на їхнє фізичне та

психологічне здоров'я і сприятиме розвитку безпечного та справедливого суспільства.

ВИСНОВКИ

Тема домашнього насильства має глибокі соціальні, правові, економічні та гендерні аспекти. Перш за все, домашнє насильство є порушенням прав людини, а кожна людина має право на життя без насильства. Запобігання та боротьба з домашнім насильством є необхідним для забезпечення захисту прав та безпеки людей.

Поміж наслідків домашнього насильства є серйозні фізичні та психологічні наслідки для постраждалих осіб, особливо дітей. Домашнє насильство може призводити до тривожності, депресії, травм, розладів у поведінці та інших проблем, які можуть вплинути на їхнє подальше здоров'я та благополуччя. Забезпечення безпеки та підтримки для жертв насильства сприяє створенню здорових та стабільних сімейних відносин.

Соціально, домашнє насильство має широкі наслідки. Воно спричиняє руйнування сімей, розпад соціального партнерства, зниження продуктивності праці та економічні збитки. Крім того, домашнє насильство є серйозною гендерною проблемою. Жінки та діти є найбільш постраждалими від домашнього насильства, що свідчить про нерівність влади, статей і ролей, а також про існуючі стереотипи та нерівні можливості.

Надання соціальних послуг особам, які постраждали від домашнього насильства, є важливим аспектом боротьби з цією серйозною соціальною проблемою. Міжнародні стандарти та правові реалії України визнають необхідність надання підтримки, захисту та реабілітації жертв домашнього насильства.

Дослідження в цій області здійснюються як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Вони досліджують різні аспекти надання соціальних послуг, включаючи ефективність законодавства, роль інституцій та професіоналів соціальної сфери, доступність та якість підтримки для постраждалих осіб.

Міжнародні стандарти надають основні принципи та рекомендації щодо захисту жертв домашнього насильства та надання їм необхідних послуг. Україна також прийняла ряд законодавчих актів, які створюють правову основу для надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства.

Україна здійснила кілька важливих кроків для зміцнення законодавчої бази щодо домашнього насильства. Перш за все, у 2017 р. було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей закон визначає поняття домашнього насильства, встановлює правовий статус жертв насильства та визначає механізми їх захисту. Зокрема, він передбачає можливість накладення тимчасового розпорядження про винос насильника з житла та застосування інших заходів для забезпечення безпеки жертви.

Україна також змінила Кримінальний кодекс, щоб криміналізувати домашнє насильство. У 2018 р. було введено ст. «Домашнє насильство», яка передбачає кримінальну відповідальність за фізичне, психологічне чи економічне насильство в сімейних відносинах. Це важливий крок у визнанні серйозності цього злочину та встановленні належних санкцій для насильників.

Однак, існують виклики та проблеми, що потребують уваги. До них належать обмежена фінансова підтримка, недостатня координація між різними інституціями та службами, нестача кваліфікованих фахівців у сфері соціальної роботи та недостатня освіченість громадськості щодо домашнього насильства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белікова Ю.В. Дослідження потреб постраждалих від насильства: звіт за результатами якісного дослідження. Дніпро, 2020. 26с.
2. Блага А. Б. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 208 с.
3. Блага А. Б. Допомога й захист постраждалих від домашнього насильства: сучасний стан та основні проблеми правового регулювання. Підприємництво, госп-во і право. 2020. № 6. С. 226-231.
4. Бригадир, М. Б., Коваль О. Є. Соціально-психологічні аспекти запобігання та протидії домашньому насильству стосовно жінок. Вісн. Нац. акад. прокуратури України: проблеми сьогодення, теорія, практика, життя академії. № 4/2. 2018. С. 82–95.
5. Вахоцька, І. О. Психологічна допомога жертвам психологічного насилля у сучасній сім'ї. Вісник Національного університету оборони України, 57(4), 2020. С. 23–31.
6. Гонтаренко В. А. Міжнародні правові стандарти та зарубіжний досвід протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з домашнім насильством. International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. Vol. 1, No. 3, 2022. С. 8-21.
7. Гришко В. І. Окремі аспекти вдосконалення механізму протидії насильству в сім'ї. Юридичний науковий електронний журнал, № 10/2021. С. 378-381
8. Добкіна К. Р. Застосування медіації у випадках домашнього насильства: національні тенденції та зарубіжний досвід. Dictum factum, № 2 (14). 2023. С. 124-140
9. Запобігання та протидія домашньому насильству. URL: <https://dsms.cg.gov.ua/index.php?id=19127&tp=1&pg=#:~:text=%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BA%D0%BE%D1%88%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20C2%AB%D0%B3%D0%B0%D1%80%>

D1%8F%D1%87%D0%B0%20%D0%BB%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%8F%
C2%BB%20%D0%B7,%D0%B0%D0%B1%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%20%
D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BC%20116%2011
1 (дата звернення: 14.04.2024)

10. Зубицька І.В. Запобігання та протидія домашньому насильству: міжнародні стандарти, європейський досвід, національні перспективи. Юридичний науковий електронний журнал, № 4/2021. С. 454-458.

11. Ковальова О. В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.07. Х. 2008. 238 с.

12. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х

13. Корнієнко М.В., Берендеева А.І. Важливість ратифікації Стамбульської конвенції для успішної боротьби з гендерно зумовленим та домашнім насильством в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2021. Том 32 (71). № 6. С. 76–90.

14. Костюк В. Л., Федоровська Н.В., Пашковська М.В. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

15. Кримінальний кодекс: Закон України від 05.04.2001 № 2341-П

16. Менджул М. В. Принцип заборони насильства в сім'ї: впровадження європейських та міжнародних стандартів в умовах воєнного стану в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», Розділ XI. Міжнародне право. С. 591-594.

17. Мустафаєв Г.Ю., Довгаль І.І. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ, 2011. 192 с.

18. Притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства: алгоритм створення й забезпечення роботи. Метод. посіб. за заг. ред. Кочемировська О.О. К.: ФОП Клименко, 2020. 80 с.

19. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI

20. Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII

21. Про Департамент захисту інтересів дітей та протидії насильству: Наказ Генерального прокурора України від 13.08.2020 № 376

22. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII

23. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Закон України від 23.06.2020 № 429

24. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658

25. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX

26. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III

27. Про соціальні послуги: Закон України від 31.12.2023 № 2671-VIII

28. Протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству й добробут громад. Метод. Посіб. за заг. ред. Кочемировська О.О. К.: ФОП Клименко, 2020. 64 с.

29. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України. Наук. ред. О. Кочемировська. Заг. ред С. Павлиш. К.: Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. 228 с.

30. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: Навчальний посібник. К: ВД «Професіонал», 2005. 656 с.

31. Яремко О. М. Принцип добровільності сімейної медіації при вирішенні питання про розірвання шлюбу. Медіація. UA: нові підходи та інструменти менеджменту конфліктів у сучасних умовах. Колективна монографія партнерів проєкту Erasmus+ Медіація: Навчання та трансформація суспільства / MEDIATS 599010-EPP-1- 2018-1-NL-EPPKA2-CBHE-JP. за ред. О. А. Сєдашової, О. М. Карпової. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2022. С. 150-164

32. Яремко О. М., Шафранський В. В. Інформування про медіацію як повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування. Аналітично-порівняльне правознавство : електронне наукове фахове видання. 2023. N 4. С. 632-637

**Анкета на тему «Подружня (парна) психотерапія та консультування,
родинна медіація та конференції: в контексті протидії домашньому
насильству»**

Шановні учасники!

Домашнє насильство є серйозною проблемою, яка впливає на багато сімей та осіб у всьому світі. З метою збільшення ефективності заходів протидії цьому явищу та покращення підтримки для постраждалих, проводиться дослідження щодо ролі подружньої (парної) психотерапії та консультування, родинної медіації та участі у конференціях у цьому контексті.

Ця анкета призначена для збору даних про ваш досвід, розуміння та погляди на ці аспекти протидії домашньому насильству. Ваша участь є важливою для розуміння проблеми та вдосконалення практичних підходів до підтримки постраждалих осіб.

Будь ласка, заповніть цю анкету із ретельністю та щирістю. Ваша інформація буде оброблена конфіденційно та використана виключно у наукових цілях.

Дякуємо за вашу участь!

1. Особиста інформація:

Ім'я:

Вік:

Стать:

Місце проживання:

2. Досвід роботи або освіти в галузі психотерапії та консультування:

- Де ви отримали вашу освіту з цієї області?

- Університет
- Інститут
- Курси професійного навчання
- Інше (зазначте)

- Який досвід у роботі з пацієнтами або клієнтами ви маєте?

- Менше 1 року
- 1-3 роки
- Більше 3 років

3. Розуміння домашнього насильства:

- Як ви розумієте поняття "домашнє насильство"?

- Фізичне насильство
- Емоційне насильство
- Фінансове насильство
- Сексуальне насильство
- Всі вищезазначені

- Який досвід у роботі з постраждалими від домашнього насильства у вас є?

- Жодного
- Деякий, але невеликий
- Помірний
- Значний

4. Ставлення до парної психотерапії та консультування:

- Як ви оцінюєте ефективність парної психотерапії в роботі з подружжями або партнерами?

- Дуже ефективно
- Ефективно
- Середньо
- Не дуже ефективно
- Не ефективно

- Які методи чи підходи ви використовуєте в роботі з парами, щоб допомогти їм вирішити конфлікти та покращити взаємини?

- Когнітивно-поведінковий підхід
- Системний підхід
- Гуманістичний підхід

- Психодинамічний підхід
- Інший (зазначте)

5. Розуміння родинної медіації:

- Що означає для вас поняття "родинна медіація"?

- Процес вирішення конфліктів з участю третьої сторони
- Мирне вирішення суперечок у сім'ї
- Спільна робота над вирішенням проблем у родині

- Які переваги ви бачите у застосуванні родинної медіації для вирішення конфліктів у сім'ї?

- Прозорість та відкритість
- Сприяння комунікації
- Активна участь всіх сторін
- Інші (зазначте)

6. Участь у конференціях та навчальних заходах:

- Які конференції або навчальні заходи з проблеми домашнього насильства ви вже відвідали?

- Національні конференції
- Міжнародні конференції
- Семінари
- Вебінари
- Інше (зазначте)

- Які теми або аспекти ви б хотіли б побачити на майбутніх конференціях з цієї теми?

- Профілактика домашнього насильства
- Роль сім'ї в попередженні насильства
- Ефективні методи реагування на випадки насильства
- Інші (зазначте)

7. Процедури та дії:

- Які кроки ви вживаєте при виявленні випадків домашнього насильства?

- Надання психологічної підтримки

- Збір доказів
- Відсторонення насильника від жертви
- Повідомлення поліції або відповідних органів
- Всі вищеназвані
- Як ви визначаєте потреби та ризики для жертв домашнього насильства?
- Бесіда з жертвою
- Оцінка сімейної ситуації
- Врахування історії насильства
- Участь професійних психологів та соціальних працівників
- Всі вищеназвані
- Які конкретні дії ви рекомендуєте жертвам домашнього насильства для їх

безпеки та підтримки?

- Звернутися до правоохоронних органів
- Виїхати з небезпечної ситуації
- Надати психологічну та юридичну підтримку
- Врахувати можливість отримання невідкладної медичної допомоги
- Всі вищеназвані

8. Ресурси та співпраця:

- Які ресурси та послуги доступні для жертв домашнього насильства у вашому регіоні?

- Притулки для жертв
- Гарячі лінії
- Консультативні служби
- Психологічна підтримка
- Юридична допомога
- Всі вищеназвані

9. Додаткові коментарі:

- Чи є щось ще, що ви хотіли б додати щодо вашого досвіду або поглядів на проблему домашнього насильства та засобів її протидії?